

University of Groningen

Reden om somber te zijn? Depressie en suïcidaliteit bij jongeren in Nederland

van Bergen, Diana

Published in:
Pedagogiek

DOI:
[10.5117/PED2019.2.001.VANB](https://doi.org/10.5117/PED2019.2.001.VANB)

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2019

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

van Bergen, D. (2019). Reden om somber te zijn? Depressie en suïcidaliteit bij jongeren in Nederland: Inleiding op het themanummer. *Pedagogiek*, 39(2), 139-143. <https://doi.org/10.5117/PED2019.2.001.VANB>

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Editorial

Reden om somber te zijn? Depressie en suïcidaliteit bij jongeren in Nederland

Inleiding op het themanummer

Diana van Bergen

PED 39 (2): 139–143

DOI: 10.5117/PED2019.2.001.VANB

Adolescenten dienen te beschikken over een goede mentale gezondheid, omdat hun psychisch welbevinden van invloed is op tal van factoren in hun leven nu, en later. Ten eerste is het ervaren van levensgeluk, het hebben van een positief zelfbeeld, en een goede stemming belangrijk om de adolescentie goed te kunnen doorlopen. Immers, de adolescentiefase stelt jongeren voor allerlei uitdagingen in hun ontwikkeling, zoals het uitbreiden van hun sociale rollen en het leren uitoefenen van meer autonomie in hun leven, alsook het kunnen presteren op educatief vlak (Lerner & Steinberg, 2009b). Daarnaast worden jongeren in deze levensfase ook verondersteld een prettige interactie met hun leeftijdsgenoten en met hun ouders te realiseren, en hun schoolloopbaan succesvol te doorlopen (Lerner & Steinberg, 2009a). Indien er in deze periode ernstige psychische en psychosociale problemen en klachten ontstaan, zoals een depressieve stoornis, zelfbeschadiging of suïcidale gedachten, vormt dit dus een ernstige belemmering voor het doorlopen van een normale ontwikkeling voor jongeren. Ten tweede blijkt bovendien uit onderzoek dat depressieve stoornissen, zelfbeschadiging en suïcidaliteit ook belangrijke voorspellers zijn van psychische problemen, middelenmisbruik en moeite bij arbeidsmarkt-deelname in de (jong)volwassenheid (Jaycox et al., 2009; Quiroga, Janosz, Bisset, & Morin, 2013).

Zowel in Nederland als in Vlaanderen zit een niet gering deel van de jongeren echter niet goed in hun vel. Ongeveer 12.6% van de adolescenten van 13-17 jaar oud (geschatte life-timeprevalentie) heeft last van een depressieve stemming of stoornis, en bij de leeftijdsgroep van 18 tot en met 24 jaar loopt dit zelfs op tot circa 15.5% (zie onder meer de Trails studie). Een depressie uit zich vooral in somberheid, en er niet meer in slagen om

ergens meer plezier te beleven of energie te hebben om dingen te doen. Depressieve stoornissen komen bovendien relatief veel voor bij jongeren ten opzichte van andere stoornissen (Kessler, Petukhova, Sampson, Zaslavsky, & Wittchen, 2012). Recente bevindingen geven extra reden tot zorg: Longitudinaal onderzoek onder Nederlandse scholieren laat zien dat adolescente meisjes sinds 2013 significant hoger scoren op allerlei indicaties voor psychische problemen dan de jaren daarvoor, en dat deze stijging zich door heeft gezet in 2017. Het sterkst geldt dit voor de categorie 'emotionele problemen'. Hoewel er over de achtergronden van depressie bij jongeren in het algemeen regelmatig studies zijn verschenen in de laatste decennia, weten we nog weinig over jongeren die juist extra kwetsbaar lijken voor depressie, zoals migrantenjeugd, jongeren met een licht verstandelijke beperking, en seksueel- of gender diverse jeugd. Er is meer kennis nodig over depressiviteit in deze groepen en over hoe ouders en andere opvoeders, alsook professionals een bijdrage kunnen leveren aan preventie van of hulp bij een depressieve stoornis bij jongeren.

Recent is er extra reden tot zorg ontstaan over suïcidaliteit en zelfbeschadiging van jongeren in Nederland. Uit een recent onderzoek gebaseerd op CBS data blijkt dat er eind 2016 een stijging werd ingezet van het aantal zelfdodingen onder jongeren tot 20 jaar in Nederland. In 2017 waren er 81 zelfdodingen onder jongeren, in plaats van de 50 zelfdodingen in voorafgaande jaren. Hoewel deze zorgwekkende trend over jongeren en suïcide uit 2017 zich niet lijkt voort te zetten in 2018 (zie CBS, 2019), is het noodzakelijk om meer te weten te komen over de achtergronden van suïcidaal gedrag onder Nederlandse jongeren anno nu. Bovendien zijn de cijfers over zelfdoding van jongeren in Vlaanderen eveneens zorgwekkend; zij zijn helaas al jarenlang koplopers in West Europa. Wat maakt dat zij hun leven niet meer de moeite waard vinden? Maar misschien ook wel: Waarom vinden zij zichzelf niet (meer) de moeite waard om verder te leven? Ook zelfbeschadiging onder jongeren is een zorgwekkend fenomeen dat nog maar weinig onderzocht is in Nederland en in iets minder mate, geldt dit ook voor Vlaanderen. Het gaat hierbij om gedrag waar jongeren schade toe brengen aan het eigen lichaam, zonder dat een doodswens hierbij sterk op de voorgrond staat, maar dat bijvoorbeeld gericht is op het reguleren van emoties. Tegenwoordig worden (voor)beelden van zelfbeschadiging bovendien gemakkelijk verspreid via Instagram, Tumbler of Facebook. Een onderzoek uitgevoerd in 2007 (Clothilde, Van der Kraan, & Van de Looij-Jansen, 2012) toont dat het gaat om 12 procent van de meisjes en 8 procent van de jongens in Nederland die dit wel eens doet; de afgelopen 10 jaar is er echter geen onderzoek meer gedaan in Nederland naar de prevalentie van dit probleem.

We hebben nog maar weinig diepgaande kennis over de achtergronden van suïcidaliteit en zelfbeschadiging bij jongeren, terwijl dit noodzakelijk is om goede preventie te kunnen ontwikkelen, en om te achterhalen op welke manier ouders en opvoeders hier hun bijdrage aan zouden kunnen leveren.

In dit themanummer gaan we dieper in op zowel achtergronden alsook mogelijk effectieve interventies voor zelfbeschadiging, suïcidaliteit en depressie. In hun bijdrage geven Nienke Kool en Berno van Meijel een uitgebreide omschrijving van zelfbeschadiging als fenomeen en gaan de auteurs in op de omvang van zelfbeschadiging onder jongeren. Daarnaast presenteren de auteurs een kwalitatief onderzoek naar het cliëntenperspectief op herstel van ernstig zelfbeschadigend gedrag. Zij hebben semigestructureerde interviews afgenomen onder 12 vrouwen die er in geslaagd waren te stoppen met hun zelfbeschadigende gedrag. Hoewel de deelnemers volwassen zijn, ligt de oorsprong van hun problematiek in de vroege adolescentie, wat ook van invloed was op hun herstel.

In de bijdrage van Diana van Bergen en Lisette Bijker wordt eerste indicatie gegeven van factoren die van belang kunnen zijn om suïcide onder Nederlandse jongeren beter te begrijpen. Aan de hand van een literatuuroverzicht en een inventarisatie van medische dossiers van een Amsterdams ziekenhuis en data van de GGD in Amsterdam wordt een indruk gegeven van de factoren die een rol spelen bij suïcides van jongeren in Amsterdam. Ten aanzien van de suïcidepogingen bleken een vijftal aspecten relevant: demografische- en sociale factoren, ervaringen in de vroege levensjaren, psychiatrische stoornissen, een 'druppel die de emmer deed overlopen' en eerdere zelfbeschadiging of een eerdere suïcidepoging.

Vervolgens concentreert dit themanummer zich op specifieke risicogroepen, soms in combinatie met interventies voor deze groepen. Risicogroepen zijn jongeren waarbij epidemiologische studies al toonden dat zij een verhoogd risico hebben op depressie en suïcidaliteit. Lesbische, homoseksuele, en biseksuele jongeren, maar ook jongeren die niet conformeren aan traditionele of conventionele man/vrouw indelingen (dat wil zeggen gender nonconforme jongeren), lopen meer risico op zowel depressieve stoornissen als ook suïcidaliteit. Gabriël van Beusekom onderzoekt in zijn bijdrage samen met zijn collega's de samenhang tussen seksuele aantrekking tot hetzelfde geslacht en gender nonconformiteit en mentale gezondheid (in termen van psychische klachten en sociale angst). Daarbij wordt gekeken of deze samenhang beïnvloed wordt door de mate waarin men zich geaccepteerd voelt door de ouders. Interessant is dat zij hierbij zowel kijken naar acceptatie van de vader als die van de moeder en dit geanalyseerd hebben voor meisjes en jongens apart.

Meisjes uit sommige etnische minderheidsgroepen zijn extra kwetsbaar voor emotionele problemen. Eerdere onderzoek liet zien dat Surinaams-Hindostaanse meisjes extra risico hebben om een suïcidepoging te doen, en dat moeizame gezinsrelaties debet kunnen zijn aan hun wanhoop (Van Bergen, 2009). Er is een schaarste aan onderzoek naar Hindostanen in Nederland. In hun studie onderzoeken Kiran Ramlakhan en Bernet Elzinga daarom de relatie tussen een verhoogd risico op depressie, een belangrijke risicofactor voor suïcide, en de ouder-adolescentrelatie. Zij maken hierbij gebruik van een innovatieve methode, namelijk een online dagboekstudie uitgevoerd naar verschillen tussen Surinaams-Hindostaanse en Nederlandse adolescenten in de leeftijd van 16-26 jaar. Dankzij hun bijdrage komen we voor het eerst iets te weten over depressie onder deze jonge bevolkingsgroep in Nederland.

Jongeren die een verstandelijke beperking hebben, vormen een groep die bovengemiddeld risico lijkt te hebben op het ontwikkelen van een depressieve stoornis. In de wetenschappelijke literatuur is echter nog weinig bekend over de etiologie en instandhoudende factoren voor depressieve klachten bij LVB-jongeren, en wat voor soort interventiestrategieën veelbelovend lijken. In hun bijdrage doen Martine Weeland en co-auteurs verslag van een gerandomiseerd effectonderzoek onder 92 jongeren (waarvan 40 met een LVB; allen in residentiële zorg) naar het effect van de interventie 'Op Volle Kracht' (OVK), een cognitieve gedragstherapie voor depressieve klachten die groepsgewijs wordt uitgevoerd.

In de laatste bijdrage van dit nummer vertrekken Sanne Rasing en haar collega's vanuit het epidemiologisch gegeven dat juist meisjes kwetsbaar zijn voor een depressieve aandoening, en vanuit het feit dat er veel kansen gemist worden om meisjes te bereiken voor wie de GGZ niet erg toegankelijk is en die niet uit zichzelf hulp zoeken. De auteurs maken daarom in hun bijdrage gebruik van brede rekrutering in de algemene populatie, namelijk op scholen. De auteurs beschrijven de uitkomsten van hun gerandomiseerde gecontroleerde trial waarin zij de effectiviteit hebben onderzocht van het depressie- en angstpreventieprogramma 'Een Sprong Vooruit', een groepsinterventie voor meisjes op scholen met verhoogd familiair risico op depressie.

Gezamenlijk onderstrepen de artikelen uit dit themanummer dat het (gebrek aan) welbevinden van jongeren onze inspanning, samenwerking en hulp nodig heeft, en dat ouders, opvoeders en professionals een belangrijke rol spelen om ervoor te zorgen dat kinderen niet somber of radeloos de overgang moeten maken naar hun jongvolwassenheid.

Referenties

- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (2019). Cijfers over zelfdodingen in 2018. Zie: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/26/minder-zelfdodingen-in-2018>.
- Clothilde, J. B., van der Kraan, E. G., & van de Looij-Jansen, P. M. (2012). Zelfbeschadiging bij middelbare scholieren: prevalenties, risicogroepen en risicofactoren. *Tijdschrift voor Gezondheidswetenschappen*, 90(6), 352-360.
- Jaycox, L.H., Stein, B.D., Paddock, S., Miles, J.N., Chandra, A., Meredith, L.S., ... & Burnam, M. A. (2009). Impact of teen depression on academic, social, and physical functioning. *Pediatrics*, 124(4), e596-e605.
- Kessler, R.C., Petukhova, M., Sampson, N.A., Zaslavsky, A.M., & Wittchen, H.U. (2012). Twelve-month and lifetime prevalence and lifetime morbid risk of anxiety and mood disorders in the United States. *International Journal of Methods in Psychiatric Research*, 21(3), 169-184.
- Lerner, R.M., & Steinberg, L. (Eds.). (2009a). *Handbook of adolescent psychology, volume 1: Contextual bases of adolescent development* (Vol. 1). Hoboken: John Wiley & Sons.
- Lerner, R.M., & Steinberg, L. (Eds.). (2009b). *Handbook of adolescent psychology, volume 2: Individual bases of adolescent development* (Vol. 2). Hoboken: John Wiley & Sons.
- Quiroga, C.V., Janosz, M., Bisset, S., & Morin, A.J. (2013). Early adolescent depression symptoms and school dropout: Mediating processes involving self-reported academic competence and achievement. *Journal of Educational Psychology*, 105(2), 552-561.
- Van Bergen, D.D. (2009). *Suicidal behavior of young migrant women in the Netherlands. A comparative study of minority and majority women* (PhD thesis). VU University Amsterdam.

Over de auteur

Diana van Bergen is werkzaam bij de afdeling Pedagogische Wetenschappen en Onderwijswetenschappen, Maatschappij der Gedrags- en Maatschappijwetenschappen, Rijksuniversiteit Groningen.
Correspondentieadres: d.d.van.bergen@rug.nl

